

Соколова Н.Д.

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Олексин І.Я.

Національний університет фізичного виховання і спорту України

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ТОВАРИСТВА В ДЕРПТСЬКОМУ (ЮР'ЄВСЬКОМУ) УНІВЕРСИТЕТІ (1802–1917 РР.)

У статті досліджується процес становлення гурткової наукової роботи студентів впродовж XIX – початку XX ст. в Дерптському, згодом Юр'євському університеті. Встановлено, що всі спроби науково-педагогічного складу університету організувати перші студентські наукові гуртки зустріли супротив із боку університетської адміністрації, яка прагнула поставити під свій контроль весь навчальний процес. Декілька гуртків, організованих в 20–30-х рр. XIX ст., діяли виключно на ентузіазмі окремих професорів та студентів. Включення параграфу про дозвіл на функціонування студентських товариств наукового спрямування до «Правил для навчання в Дерптському університеті» децю активізували гурткову роботу в закладі. Однак, проблеми із фінансуванням, пасивність університетського керівництва, антисемітські закони призвели до ліквідації частини товариств. Визначено, що роботі студентських наукових гуртків заважала політика уряду Російської імперії, яка вбачала в процесі самоорганізації студентства загрозу для політичної стабільності країни. Зазначено, що революційні події на початку XX ст. в Російській імперії змусили владу йти на поступки і дозволити діяльність студентських гуртків, в тому числі і наукового спрямування. Завдяки зусиллям студентської молоді в Дерптському (Юр'євському) університеті виникає ціла низка студентських наукових гуртків із метою активізації наукового життя. Студенти отримали можливість додатково слухати лекції, готувати реферати, брати участь у диспутах, публікувати наукові твори на сторінках університетських періодичних видань. Слід зазначити, що саме завдяки зусиллям співробітників університету, вперше на теренах Російської імперії, організовано студентську екскурсію до Німеччини, де частину фінансування поїздки взяв на себе навчальний заклад. Деякі наукові товариства (Вчене естонське товариство), засновані в першій половині XIX ст. продовжують функціонувати і до тепер.

Ключові слова: науковий гурток, товариство, студент, професорсько-викладацький склад, університет, статут.

Постановка проблеми. Важливу роль у підвищенні рівня наукової підготовки студентів відіграє гурткова робота. Гуртки та товариства сприяють залученню талановитої молоді до наукової роботи, спрямованої на розширення їх потенціалу та професійних навичок. В XIX ст. на теренах Російської імперії, яка змогла окупувати і землі нинішньої Естонії, відбувається становлення системи вищої освіти, направленої на виховання спеціалістів, відданих царському режиму. Постійний контроль влади над роботою університетів, запровадження жорсткого контролю над навчальним процесом та побутом студентства, сприяли появі протестної поведінки молоді. Однією з обраних форм протесту є самоорганізація студентів в корпорації, товариства, гуртки, в тому числі і наукового спрямування. Незважаючи на важливу роль гурткової роботи у фаховій підготовці спеціалі-

тів, імперський уряд намагався гальмувати процес відкриття нових товариств, навіть наукового спрямування, з метою уникнення участі молоді в будь-яких політичних процесах. Проте, активна боротьба студентства за свої права сприяла активізації наукової діяльності здобувачів вищої освіти в новостворених гуртках та товариствах. Історичний досвід Дерптського (Юр'євського, нині Тартуського) університету доводить, що найкращим варіантом розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців є органічне поєднання лекційних і практичних занять із активною гуртковою роботою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика функціонування студентських наукових товариств в Дерптському університеті залишається маловивченою в українській історіографії. Дослідники О. Головка, В. Гречко

займались вивченням історії Дерптської історико-правової школи [4]. Окремі моменти діяльності української студентської громади в зазначеному вищій висвітлюються в статтях О. Купчика та С. Ісакова [8; 6]. Деякі аспекти фахової підготовки дерптських студентів відображені в роботах Н. Соколової [20; 21].

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні особливостей становлення та розвитку студентських наукових гуртків і товариств в Дерптському, згодом Юр'євському університеті впродовж XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. Дерптський університет розпочинає історію свого існування з 1632 р. як шведський вищий навчальний заклад – Академія Густавіана. В 1710 р. установа припиняє роботу через окупацію територій Московським царством. Приєднання Ліфляндії до Російської імперії негативно відобразилось на освітній сфері регіону. Впродовж майже століття в Ліфляндській губернії університетське життя завмерло. Лише в 1802 р. заклад відновив діяльність з метою підготовки чиновників з остзейської шляхти, вірної імперському режиму.

Згідно Статуту 1803 р. Дерптський університет отримав ширшу автономію, ніж інші вищі Російської імперії. Спроба влади змусити представників молоді німецькомовної еліти надавати перевагу навчанню на теренах імперії, а не за кордоном, сприяли поширенню певної академічної свободи в Дерптському університеті. Заклад залишався єдиною освітньою установою, де викладання велось німецькою мовою спеціалістами із університетів німецьких держав, згодом Німецького союзу. Згідно 4 статті Статуту 1803 р. Дерптський університет отримав право на самостійне вирішення внутрішніх справ без зовнішнього втручання. За умови введення певних змін, керівництво закладу зобов'язувалось лише повідомити про це Міністерство просвіти [17, с. 125]. Університет мав власні цензуру, адміністрацію та суд, юрисдикція якого поширювалась на всіх підлеглих та їх родини (статті 6–7) [17, с. 125–126].

В студентському середовищі активно розвивались наукові гуртки, які функціонували під керівництвом викладачів. Перша спроба організувати медичний гурток із метою залучення викладацького складу та студентства до читання доповідей, обговорення літератури та проведення наукових бесід із подальшою публікацією найцікавіших матеріалів, належить німецькому анатому та фізіологу К.Ф. Бурдаху. Професор розробив Статут гуртка і звернувся з проханням про його затвер-

дження до ректора Д. Грінделя та попечителя учбового округу Ф. Клінгера, які наголосили на необхідності отримання дозволу щодо організації гуртка представниками Ради університету. Члени Ради дозволили організувати «диспутаторій» та «конверсаторій» із медичних питань у позалекційний час за умови присутності ректора для здійснення контролю над характером бесід. Це рішення обурило К.Ф. Бурдаху і змусило його відмовитись від ідеї організації медичного гуртка в Дерптському університеті [12, с. 287–289].

3 липня 1814 р. з метою залучення викладачів, студентів та освіченої частини дерптського суспільства (чиновників, проповідників, вчителів) до приємного проведення часу (бесід, вивчення літератури та мистецтва), за ініціативи професорсько-викладацького складу закладу створено «Академічну Муссу» [3, с. 5–6]. Перші спроби організувати подібне товариство в 1802 р. наштовхнулися на негативну реакцію з боку генерал-губернатора С. Голіцина [12, с. 290].

Керівники Мусси (9 директорів) обирались професорсько-викладацьким закладом університету, вчителями освітніх установ, проповідниками (6 осіб) та іншими представниками освіченої частини містян (3 особи). Студенти отримали право обирати серед свого середовища 9 представників, які на рівні з директорами слідкують за порядком [3, с. 11]. Згідно параграфів 14 та 17 Статуту товариства, чітко визначаються заняття членів, а саме: бесіди, читання газет і журналів, проведення неазартних ігор, проведення художніх виставок, оголошення доповідей на наукові теми, організація бальних вечорів та концертів [3, с. 12–13]. Члени товариства збирались в будинку Крюднера. Університетське керівництво надавало допомогу «Муссі» в матеріальному плані – дозволяло користуватись меблями з актові зали закладу. Також, надало дозвіл організувати на території Домберзької гори кегельбан [12, с. 292]. В 1839 р. керівництво університету викупило будинок Левенштерна, де і збирались члени товариства. В 40-х рр. XIX ст. через непорозуміння з керівництвом навчального закладу та передачі її приміщень університетській клініці і ветеринарному училищу, Мусса на 12 років припиняє своє існування. Лише в лютому 1857 р. за ініціативи студентства Дерптського університету, клопотання попечителя учбового округу перед Міністром народної просвіти, прийнято рішення відновити роботу «Академічної Мусси» та затвердити правила її діяльності [9, с. 13–14]. Згідно оновленого Статуту товариства, метою діяльності

Мусси були: суспільні бесіди, читання новітньої літератури, лекції з обраних наук та мистецтв. Всі гуртківці зобов'язувались робити членські внески в розмірі 3 карбованців в семестр.

Професор Є. Петухов наголошував, що «Академічна Мусса» виконувала роль академічного клубу, де студенти проводили свій час у бесідах, влаштовували публічні лекції, бали, концерти [12, с. 573]. Однак, серед членів товариства, студентів та містян, виникали непорозуміння, що сприяли появі рекомендацій попечителя учбового округу Є. фон Брадке щодо закриття Мусси [12, с. 573]. Незважаючи на реакцію влади із приводу конфліктних ситуацій, що виникали між членами Мусси, і рекомендації щодо закриття товариства, воно проіснувало до 10 березня 1891 р.

На базі бібліотеки «Академічної Мусси», після її закриття, організовано «Гурток членів академічної читальні». Фонди бібліотеки постійно оновлювались, адже щорічно виписувалось до 100 періодичних видань на російській, німецькій, французькій та естонській мовах. Членство в гуртку могли набути виключно студенти університету терміном не менше ніж на півроку, сплативши членський внесок у розмірі 3 карбованців за семестр. В середньому членами гуртка ставали близько 150–250 студентів [16, с. 103].

Студентська громада також робила спроби організувати гуртки, однак їх Статуту не були затверджені університетським керівництвом. Так, 12 жовтня 1812 р. за ініціатииви студента богословського факультету Л. К. Кольбе організовано літературний гурток для читання та обговорення творів як відомих авторів так і власних [5, с. 12]. Членами гуртка стали 18 осіб, які щотижня збиралися на квартирі одного з юнаків [5, с. 7–13]. Товариство проіснувало до 1816 р., моменту, коли всі його члени закінчили навчання в університеті. Слід відмітити, що серед учасників гуртка були майбутній викладач німецької та італійської мов в Дерптському університеті К. Е. Раупах, естонський фольклорист, історик, публіцист і педагог А. Г. Нейс.

11 вересня 1814 р. член попереднього студентського гуртка Г. Трей організував ще один студентських гурток літературного спрямування [5, с. 20]. Членами гуртка могли бути не лише представники студентства. На відміну від попередників, члени гуртка більш серйозно займались літературною критикою та філософією. Серед 16 його членів слід відзначити досить відомих в подальшому балтійських літераторів К. Бурзі, К. К. Крауклінга, К. Ф. фон-дер-Борга [5, с. 21–24].

В 1837 р. під керівництвом професора римського та німецького права К. Е. Отто розпочинає роботу гурток студентів-юристів. Членами гуртка готувалися невеликі роботи (максимум 1 аркуш) на обрану тему. Один екземпляр роботи передавався опоненту, обраного самим студентом чи секретарем гуртка, інший – залишався в юридичній аудиторії для ознайомлення з твором усіма бажаними. У визначений день, здебільшого в суботу ввечері, члени гуртка збирались в юридичній аудиторії для обговорення студентських робіт. Присутні вели активний диспут і в разі непорозумінь, суперечку вирішував професор. К. Е. Отто обов'язково наприкінці зустрічі підводив підсумки і надавав оцінки доповідям у дуже коректній формі [1, с. 74]. Близько 40 студентів юридичного факультету Дерптського університету отримали в гуртку теоретичний досвід, необхідний для подальшої професійної діяльності. Діяло товариство до 1853 р.

Професор Є. Петухов згадує про діяльність на юридичному факультеті ще одного студентського гуртка під керівництвом професора кримінального права фон-Мадаі. За спогадами викладача, цей гурток діяв не так регулярно, як гурток на чолі з професором К. Е. Отто [12, с. 525].

Діяльність студентських наукових товариств значно активізувалась з 1838 р., коли в «Правилах для навчання в Дерптському університеті» з'явився 5 розділ «Про студентські товариства». Студенти отримали право на організацію товариств наукового характеру з дозволу ректора та попечителя учбового округу. Ці гуртки очолювались професорами університету (параграф 61) [15, с. 19].

7 січня 1839 р. Міністром народної освіти затверджено Статут «Вченого естонського товариства». Ідея організації гуртка виникла ще в січні 1838 р. в середовищі викладачів (професори Ф. Бунге, А. Гук, Ф. Крузе, Ф. Фельман, Д. Юргенсон) та студентів (всього 19 осіб), які прагнули вивчати історію, етнографію, побут, літературу естонського народу. В 1 параграфі Статуту товариства чітко зазначається мета його діяльності, а саме: вивчення давнього і сучасного стану естонського народу, його мови, літератури та культури [18, с. 360–363]. Гуртківці зобов'язувались збиратися щомісяця в першу середу. Наукова діяльність членів зводилась до підготовки доповідей та збору матеріальних і письмових пам'яток з історії естонського народу. Кращі роботи планувалось друкувати в окремих зошитах «Праці вченого естонського товариства в Дерпті» [18, с. 361]. Слід

зазначити, що ці зошити швидко перетворились на науковий журнал, де впродовж 1857–1861 рр. публікувалась створена естонським письменником і лікарем Ф. Фельманом та відредагована поетом, письменником, фольклористом, лікарем Ф. Крейцвальдом версія епосу «Калевіпоег». Взагалі, видавнича діяльність товариства була активною. Окрім, власного друкованого органу «Праці вченого естонського товариства в Дерпті», гуртківці організують видавництво трьох періодичних журналів «Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft zu Borpat» (1840 р.) та «Sitzungsherichte der G. E. G. zu Borpat» (1861 р.), «Schriften der G. E. G. zu Borpat» (1869 р.). Для населення постійно друкуються брошури, календарі та букварі. Також, видано естонський словник.

При гуртку розпочала роботу бібліотека, фонди якої складались в переважній більшості з творів на естонській мові або з історії та етнографії естонського народу. Планувалось організувати музей із залишками матеріальної культури естонців [18, с. 262]. Впродовж 12 років свого існування товариство не мало власного приміщення. Спочатку зібрання проходили в квартирах гуртківців, згодом почали орендувати приміщення «Академічної Мусси», повітового училища. В 1860 р. товариству виділили окреме приміщення в Музеї вітчизняних старожитностей. Після злиття колекцій Музею з зібраннями товариства, в 1870 р. місце дислокації членів змінилось, переїхав із центрального корпусу університету до старої будівлі закладу [12, с. 562]. За часів активної русифікації університету, коли заклад перейменовано з «Дерптського» в «Юр'євський» (1893 р.), а кількість російських професорів переважала над німецькими, робота гуртка уповільнилась. Засідання проводились вкрай рідко, а кількість членів постійно зменшувалась. «Вчене естонське товариство» проіснувало до 1950 р., коли радянська окупаційна влада заборонила діяльність гуртківців, а архів та експонати колекцій розподілили між різними установами. В 1988 р. не задовго до розпаду СРСР і поверненням незалежності Естонії, з ініціативи професора Тартуського університету (сучасна назва Дерптського університету) Г. Лігі, товариство відновило свою діяльність.

Нові правила для студентів, запроваджені в 1868 р. куратором Дерптського університету герцогом А. Кейсерлінгом дозволяли організацію науково-літературних товариств. Для реєстрації їх статутів достатньо було отримати дозвіл ректора [14, с. 4]. Нововведення сприяли появі в навчаль-

ному закладі у 1880–1890-х рр. цілої низки студентських наукових гуртків.

В 1883 та 1884 р. виникають три єврейські товариства «Літературне і музичне товариство», «Академічне товариство єврейської історії та літератури», «Наукове товариство історії та літератури».

«Літературне і музичне товариство» та «Наукове товариство історії та літератури» об'єднували відповідно 170 та 143 членів єврейської громади Ліфляндської губернії [23]. Зустрічі гуртківців відбувались двічі на тиждень, де обговорювались плани діяльності товариства, готувались доповіді та музичні виступи. Обидва товариства мали у своєму розпорядженні власні бібліотеки. Антисемітська політика царської влади призвела до скорочення кількості студентів-іудеїв в університеті, а відповідно й у товаристві, що призвело до об'єднання в 1907 р. двох гуртків у «Літературно-музичне товариство». Членство в товаристві було доступне всім студентам, що призвело до максимального скорочення частки євреїв. Лише в 1917 р. в новому Статуті організації чітко прописано правило про належність гуртківців до іудейської віри. В документі вказана і нова назва товариства – «Літературно-музичне і наукове товариство студентів-євреїв» [23].

В 1883 р. через спробу запровадити квоту на членство в наукових товариствах Дерптського університету молоді іудейського віросповідання, організовано «Академічне товариство вивчення єврейської історії і культури». Активна фаза діяльності товариства припала на кінець XIX ст. Упереджене ставлення російської імперської влади до іудеїв вплинуло і на роботу гуртка. Незначна присутність студентів-євреїв в Дерптському (Юр'євському) університеті фактично призупинила роботу гуртківців, кількість яких скоротилась до 4 осіб. Зростанню кількості членів товариства сприяли революція 1905 р. та події I світової війни, що спричинили міграцію іудейського населення до Балтійського регіону, коли членські квитки отримали 114 осіб. З 1916 р. до товариства приймалися виключно іудеї, в тому числі і представниці жіночої статі [23].

В 1886 р. виникло «Історичне товариство», що проіснувало рік і згорнуло свою діяльність за власним бажанням. Роботу гурток відновив в 1890 р. Основною формою його роботи залишалась підготовка та обговорення рефератів на обрану тему. Брак коштів (товариство існувало лише за рахунок членських внесків) і необхідність оренди приміщень для проведення засідань, змусила професо-

рів та студентів прийняти рішення про закриття товариства в 1893 р. [13, с. 196–197].

Коротка історія існування у «Філологічного товариства», яке функціонувало в період із 1888 до 1895 рр. В 1888 р. затверджено Статут «Товариства студентів для вивчення природи», членами якого були в переважній більшості студенти польського походження.

В 1896 р. за ініціативи професорсько-викладацького складу історико-філологічного факультету розроблено Статут «Вчено-Літературного товариства при Юр'євському університеті», затверджений Міністерством народної освіти 4 березня 1897 р. Документ чітко окреслює мету діяльності товариства, а саме: сприяти розробці й розповсюдженню знань в галузі археології, історії, літератури та права й взаємному обміну думок із питань, що відносяться до згаданих наук, а також розділам біології, які межують із гуманітарними і суспільними науками [22]. Товариство складалось з 3 відділень: історико-філологічних наук, юридичних та суспільних наук, педагогічного. Членами гуртка могли стати студенти та викладачі університету за поданням письмової заявки Голові та усі бажаючі, які мають відношення до науки, через процедуру обрання на загальних зборах. Робота гуртка зводилась до обговорення рефератів і доповідей, видавництві наукових робіт, купівлі вітчизняної та зарубіжної літератури [22].

Фінансування роботи товариства здійснювалось на основі членських внесків, грошових дотацій від університету (від 300 до 500 карбованців) й Міністерства народної освіти (500 карбованців). Кошти витрачались на закупівлю книжок та видавничу діяльність. Щорічно видавався мінімум один випуск «Збірника Вчено-літературного товариства при Імператорському Юр'євському університеті».

Слід підкреслити, що до складу товариства входили в переважній більшості російськомовні представники професорсько-викладацького складу. Тематика наукових робіт обмежувалась російською тематикою [19, с. 8–20]. Можливо, ці фактори вплинули на спробу реально об'єднати представників наукової корпорації, готових до активної наукової діяльності, яка виявилась провальною [13, с. 176].

Активізації студентського наукового гурткового життя сприяли студентські протести 1899 р. Як наслідок, 21 липня 1899 р. Міністром народної освіти М. Боголеповим видано Циркуляр, який мав сприяти встановленню спілкування між студентами, викладачами й університетським

керівництвом для поліпшення освітнього процесу та упорядкування студентського побуту. З цієї метою рекомендовалось створювати наукові й літературні гуртки для обговорення студентських рефератів. Разом з тим, документ містив положення щодо їх невеликої кількості та заборони студентського самоврядування [7, с. 65]. На базі даного документу 22 грудня 1901 р. прийнято «Тимчасові правила організації студентських установ у вищих навчальних закладах відомствах Міністерства народної освіти», що дозволяли відкриття студентських науково-літературних, мистецьких й спортивних гуртків, їдальнь, бібліотек і читальнь [2, с. 172]. Остаточна крапка у вирішенні проблеми організації студентських гуртків у вищих навчальних закладах на теренах Російської імперії поставив міністерський циркуляр для попечителів навчальних округів згідно нових «Правил для студентів». Він дозволяв створювати студентські наукові гуртки, Статути для яких розробляли професори-засновники [24, с. 89–91].

В результаті цих подій в Дерптському (Юр'євському) університеті з'явилась ціла низка студентських наукових гуртків: «Гурток польських богословів» (1902 р.), «Товариство слухачів фармації» (1903 р.), «Товариство студентів-медиків» (1903 р.), «Студентський педагогічний гурток» (1904 р.), «Клінічний гурток студентів-медиків» (1904 р.), «Товариство студентів-юристів» (1904 р.), «Гурток студентів фізико-математичного факультету» (1904 р.), «Товариство студентів історико-філологічного факультету» (1908 р.) [10, с. 191–193].

Нажаль, нам не вдалось віднайти інформацію про більшість перерахованих гуртків, окрім «Товариства студентів-медиків». Згідно установчих документів товариства, до його складу приймаються студенти всіх факультетів. Під час засідань гуртківці могли послухати лекції на медичну тему та обговорити тексти рефератів. Цікаво, що діяльність товариства не обмежувалась профільною сферою. Юнаки мали змогу займатись музикою та іншими розвагами [16, с. 103–104]. За ініціативи гуртківців з 13 грудня 1910 р. до 17 січня 1911 р. організовано екскурсію студентів-медиків до Німеччини. Це перший подібний досвід в історії вищих навчальних закладів Російської імперії. Вартість поїздки – 60–80 карбованців, що досить дешево для подібної мандрівки. Науковим керівником призначено приват-доцента медичного факультету О. Пальдрока. Мета екскурсій – ознайомлення з видатними медичними закладами Німеччини, в першу чергу клініками [11, с. 12].

Планувалось відвідати відомі лікувальні заклади Берліну (Шеріте) та Гамбургу (Еппендорф та лікарню святого Георгія). В Дрездені планувалось відвідати санаторій лікаря Ламана, де використовувались прогресивні методи фізикотерапії. Окрім медичний установ, планувалось оглянути водоканалізацію та систему очистки стічних вод Берліну, відвідати його центральний ринок. В Гамбурзі студенти мали ознайомитись із сучасними методами дезінфекції кораблів. В Дармштадті та Касселі групу цікавили хімічний завод та фабрика з виробництва медичних інструментів. Через низький курортний сезон до програми відвідувань включили Ахен та Вісбаден. Програма екскурсії включала огляд місцевих визначних пам'яток, музеїв та художніх галерей Берліна, Гамбурга, Лейпцига та Дрездена. У Франкфурті на Майні студентам випала нагода відвідати німецького лікаря, імунолога, бактеріолога, засновника хіміотерапії, лауреата нобелівської премії П. Ерліха [11, с. 12–14].

Завдяки зусиллям університетської адміністрації вдалось отримати знижку в 50% на проїзд німецькою залізницею і 75% – імперською. Університет виділив 300 карбованців на потреби групи [11, с. 15]. Дану екскурсію відвідало 30 студентів. Молодь залишилась під враженням від просторих аудиторій німецьких університетів;

світлич, з новітньою системою вентиляції та дезінфекції, операційних; гігієнічних умов палат та лікарняних їдальнь [11, с. 148–152].

Висновки. Таким чином, впродовж XIX – початку XX ст. в Дерптському (Юр'євському) університеті за ініціативи професорсько-викладацького складу та студентства створюються та діють студентські наукові гуртки. На засіданнях яких, молодь мала можливість отримувати додаткові знання й вдосконалювати свої професійні навички. Імперська влада з метою уникнення активної участі студентів у політичному житті країни, намагалась тримати жорсткий контроль над освітнім процесом у вищих навчальних закладах. Така реакційна політика негативно відобразилась на гуртковому житті Дерптського університету. Спроби організації товариств зустрічали супротив із боку університетської адміністрації та чиновників. Частина гуртків мала дуже коротку історію існування через тотальний контроль їх діяльності. Лише на початку XX ст. революційні настрої суспільства змусили владу піти на поступки та офіційно дозволити організацію наукових студентських товариств. В Дерптському (Юр'євському) університеті впродовж 1902–1917 рр. функціонує ціла низка наукових гуртків, організованих студентською молоддю.

Список літератури:

1. Варадинов Н. Об условиях университетского образования. *Русское слово*. 1859. № 4. С. 69–94.
2. Временные правила организации студенческих учреждений в высших учебных заведениях ведомства Министерства народного просвещения. *Журнал Министерства народного просвещения*. 1902. Ч. CCCXXXIX.
3. *Verfassung und Vorschriften der akademischen Musse zu Dorpat*. Dorpat, 1815, gedruckt bei J. C. Schünmann. 52 p.
4. Головка О. М. Дерптська історико-правова школа (перша третина XIX ст.). *Право і Безпека*. 2013. № 4. С. 6–14.
5. *Dorpatener Sängerbünde 1812–1816 : Lieder aus der Jugendzeit der alma mater Dorpatensis*. Reval, 1896. 134 p.
6. Ісаков С. Г. Українські студенти в Тартуському університеті XIX – початок XX ст. *Український історичний журнал*. 2005. № 1. С. 70–82.
7. Краткий обзор деятельности Министерства народного просвещения за время управления покойного министра Н. П. Боголепова (12 февраля 1898 г. – 14 февраля 1901 г.). *Журнал Министерства народного просвещения*. 1901. Июль. С. 3–82.
8. Купчик О. Діяльність студентів-українців у Дерптському університеті на початку XX ст. (за матеріалами газети «Рада»). *Європейські історичні студії*. 2023. № 25. С. 38–48.
9. Об утверждении правил для академической муссы при Дерптском университете. *Журнал Министерства народного просвещения*. 1857. Апрель. С. 13–14.
10. Отчет о состоянии и деятельности Императорского Юрьевского университета за 1912 год. Юрьев, 1913. 201 с.
11. Пальдрок А.К. Первая экскурсия студентов медиков Императорского Юрьевского университета в Германию. Юрьев, 1911. 154 с.
12. Петухов Е.В. Императорский Юрьевский, бывший Дерптский, университет за сто лет его существования (1802–1902): исторический очерк. Юрьев, 1902. Т. 1. 620 с.

13. Петухов Е.В. Императорский Юрьевский, бывший Дерптский, университет за сто лет его существования (1802–1902): исторический очерк. Юрьев, 1902. Т. 2. 211 с.
14. Правила для студентов императорского Дерптского университета. Дерпт, 1869. 73 с.
15. Правила для учащихся в Дерптском университете. Дерпт, 1838. 43 с.
16. Путеводитель и справочная книжка по Юрьеву и Юрьевскому университету. Юрьев, 1904. 274 с.
17. Сборник постановлений по министерству народного просвещения. Т. 1. Царствование императора Александра I. СПб.: Тип. им. Академии наук, 1864. С. 125–186.
18. Сборник распоряжений по Министерству народного просвещения. 1835–1849. СПб., 1866. Т. II. С. 360–363.
19. Сведения о составе и деятельности Учебно-литературного общества при Императорском Юрьевском университете за второй (1898–1899) год его существования. Юрьев, 1899. 33 с.
20. Соколова Н. Медальні роботи студентів історико-філологічного факультету імператорського Дерптського університету (1803–1917 рр.). *Часопис української історії*. 2017. Вип. 36. С. 105–112.
21. Соколова Н. Фахова підготовка студентів у Дерптському університеті (1803–1917 рр.). *Часопис української історії*. 2018. Вип. 37. С. 102–109.
22. Устав учебно-литературного общества при Императорском Юрьевском университете [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dspace.ut.ee/items/53a430e6-35be-476a-97fb-a32bcf097441>
23. Хиио Т. Еврейские студенты и еврейские студенческие организации в Тартуском университете [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://surl.li/ilhdwa>
24. Циркулярное предложение попечителям учебных округов о правилах для студентов университетов. *Журнал Министерства народного просвещения*. 1902. Ч. 343. С. 89–91.

Sokolova N.D., Oleksyn I.Ya. STUDENT SCIENTIFIC SOCIETIES AT DUTCH (JURIEV) UNIVERSITY (1802–1917)

The article examines the process of formation of student research clubs in the nineteenth and early twentieth centuries at Derpta, later Yurievsky University. It is established that all attempts by the university's academic staff to organise the first student research clubs were met with resistance from the university administration, which sought to control the entire educational process. Several clubs organised in the 20s and 30s of the nineteenth century operated solely on the enthusiasm of individual professors and students. The inclusion of a paragraph on the permission to operate student societies of scientific orientation in the 'Rules for studying at the University of Derpent' somewhat intensified the work of clubs at the institution. However, problems with funding, the passivity of the university administration, and anti-Semitic laws led to the liquidation of some of the societies. It is determined that the work of student scientific societies was hampered by the policy of the government of the Russian Empire, which saw the process of student self-organisation as a threat to the political stability of the country. It is noted that the revolutionary events in the early twentieth century in the Russian Empire forced the authorities to make concessions and allow the activities of student groups, including those of scientific orientation. Thanks to the efforts of student youth, a number of student scientific clubs were established at Derpta (Yuriev) University to intensify scientific life. Students have been given the opportunity to attend additional lectures, prepare abstracts, participate in debates, and publish scientific works in university periodicals. It is worth noting that it was thanks to the efforts of the university staff that a student excursion to Germany was organised for the first time in the Russian Empire, with the university covering part of the cost of the trip. Some scientific societies (the Learned Estonian Society), founded in the first half of the nineteenth century, continue to function to this day.

Key words: scientific club, society, student, faculty, university, charter.